

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

CULTUURBESCHOUWING

EERSTE, TWEEDE en DERDE GRAAD SO

JUNI 2021

LEERPLANNUMMER 2021/01

LAB vzw Kuitegemstraat 27 2890 Puurs-Sint-Amands

03/369.59.57 | info@labonderwijs.be | www.labonderwijs.be

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Visie	3
LAB: 3 pijlers	4
Pijler 1: Integratieve pedagogie	4
Pijler 2: een andere onderwijsstructuur	6
Pijler 3: ondernemerschap	7
Doelgroep	8
Autonomie van de school	8
Algemene pedagogische wenken	9
Evaluatie	9
ICT	9
Remediëren en uitdagen	10
Visie op cultuurbeschouwing	10
Leerdoelen cultuurbeschouwing	11
Goesting geven om te blijven leren	11
Studie van levensbeschouwingen	14
Actualiseren van historische thema's	15
Leren filosoferen	16
Bibliografie	17

Visie

De visie van LAB op onderwijs is kort en krachtig: “leerlingen goesting geven om te blijven leren”. In de huidige maatschappij is levenslang en levensbreed leren immers niet meer weg te denken. De exponentiële toename van de hoeveelheid (nieuwe) kennis, de stijgende halfwaardetijd ervan en een steeds snellere technologische evolutie zorgen er steeds meer voor dat leren niet stopt eens je de schoolpoort achter je dicht trekt. Deze maatschappelijke tendens draagt een aantal belangrijke gevolgen voor onderwijs in zich. Wil je een effectieve leerling-voor-het-leven worden, dan is het belangrijk dat je inzicht krijgt in jezelf als leerling: wat is jouw persoonlijke manier van kennisverwerving, hoe ga je om met tegenslag of frustratie, hoe blijf je jezelf motiveren om vooropgestelde doelen te bereiken? De leerkracht speelt in dit ontwikkelingsproces een doorslaggevende rol: hij of zij is een van de krachtigste invloeden op het leerproces van de leerling. We bundelen de aandachtspunten voor invloedrijke leerkrachten in vier hoekstenen:

1. Professionele leerkrachten

Leerkrachten geven het leerproces structuur en richting, begeistere hun leerlingen en zijn actief betrokken bij en geëngageerd bezig met lesgeven en leren. Ze evalueren daarbij hun vooropgestelde leertraject en zoeken, samen met anderen, naar oplossingen voor problemen of tekortkomingen in dat leertraject.

2. Van aandacht blijf je leren

Leerkrachten bekijken leren vanuit het oogpunt van de leerling: wat is zijn voorkennis? Welke kennisconstructen zijn aanwezig? Welke misvattingen heeft een leerling? Welke zinvolle en betekenisvolle leercontexten activeren een leerling? Welke leerintenties heeft een leerling (*leerintentie = de bereidheid om deel te nemen aan leeractiviteiten om zo de gewenste kennis en vaardigheden op te doen*)? Leerkrachten bezitten voldoende vakinhoudelijke kennis om betekenisvolle en gepaste feedback te geven aan elke leerling.

3. Goed leren leren

Leerkrachten bouwen een stijgende complexiteit en meervoudigheid in hun lessen in en brengen aangeleerde ideeën, constructen of items uit verschillende vakken of gebieden in verband met elkaar. Ze stimuleren en ondersteunen leerlingen bij het verkennen, verwerven, toepassen en verruimen van hun kennis en vaardigheden. Ze leren hun leerlingen gepast omgaan met frustraties en leren hen door te zetten, ook als het moeilijk gaat.

4. Positief leerklimaat

Directie en leerkrachten bouwen samen aan een schoolklimaat waar fouten erkend worden als leerkansen en waar alle betrokkenen (leerlingen, leerkrachten en directie) zich veilig voelen om te verkennen, uit te proberen en te leren.

LAB: 3 pijlers

LAB wil inzetten op STEAM (*Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics*) via de integratie van denken en doen, leerlingen ondernemerszin bijbrengen, het oeroude principe “Een gezonde geest in een gezond lichaam” tot leven brengen en 21ste eeuwse vaardigheden en reflectief vermogen bij jongeren stevig verankeren. Dat vraagt om een schoolstructuur die optimaal inzet op het begeleiden en coachen van jongeren op weg naar de maximale ontplooiing van hun talenten. Leerkrachten moeten in dergelijke structuur de tijd en ruimte krijgen om de eigen expertise te delen met hun collega's en om zich te professionaliseren.

LAB berust zo op drie grote pijlers: integratieve pedagogie, een flexibele structuur en ondernemerschap. In wat volgt bespreken we telkens kort de noodzaak voor verandering en de praktische implicaties van elke pijler.

Pijler 1: Integratieve pedagogie

De huidige maatschappij wordt gekenmerkt door globalisering en een exponentiële groei aan informatie. Hierdoor is er een stijgende behoefte aan innovatie, competenties en netwerken. Werknemers moeten kunnen functioneren in snel evoluerende omgevingen, waarbij ze adequaat moeten kunnen omgaan met niet-routineuze en abstracte werkprocessen, met beslissingen en verantwoordelijkheden en met teamwork. Dit vraagt om de gepaste professionele expertise. Deze professionele expertise wordt omschreven als een combinatie van vier elementen, die sterk geïntegreerd zijn (Bereiter, 2002; Eraut, 2004b; Le Maistre & Paré, 2006; Tynjälä, 2008):

1. Feiten-, conceptuele en theoretische kennis
2. Ervaringsgerichte en praktische kennis
3. Regulerende kennis
4. Socioculturele kennis

Daar waar het eerste element expliciete en universele kennis betreft die we onder meer leren uit boeken, betreft de tweede vorm specifieke kennis die vaak impliciet blijft. Bijgevolg

vergaren we dit soort kennis voornamelijk door praktijkervaring. De regulerende kennis betreft zelfkennis en het reguleren van onze activiteiten. Deze kennis kan zowel impliciet als expliciet zijn en betreft zowel kennis als vaardigheden. Socioculturele kennis is ingebed in sociale praktijken, omgevingen en werkmiddelen.

De eerste drie elementen zijn persoonlijk, terwijl het laatste element ingebed is in de socioculturele omgeving waarin we ons bevinden. Zo kan een ingenieur een professioneel expert zijn in de socioculturele omgeving van een KMO, maar gelden er in de socioculturele omgeving van de multinational andere regels voor expertise.

Om deze professionele expertise, noodzakelijk in onze voortdurend veranderende wereld, te verkrijgen, is er een nood aan een ander soort pedagogie. De klassieke aanpak waarbij doceren de meest frequent gebruikte werkvorm is en waarbij studenten meestal individueel werken en voornamelijk aangespoord worden tot memoriseren en reproduceren van kennis, produceert immers vooral inerte kennis. Dit terwijl de maatschappij behoefte heeft aan experts die kunnen communiceren, in team werken en kennis delen met collega's om een gezamenlijk doel te bereiken. Bovendien moeten ze zoeken naar nieuwe kennis die ze kunnen toepassen in nieuwe situaties. Het model van integratieve pedagogie biedt hierop een antwoord.

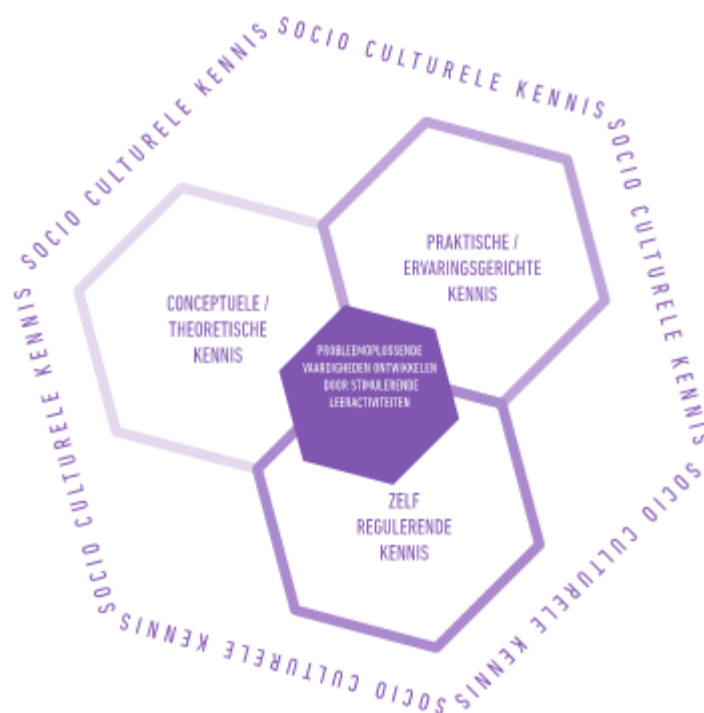

Fig. 1 Model van integratieve pedagogie

In dit model wordt de verbondenheid tussen de vier elementen van expertise sterk benadrukt. Terwijl de klassieke pedagogie beiden apart behandelt, pleit dit integratief model voor de eenheid van theorie en praktijk: theorieën worden bekeken in het licht van praktijkervaringen en omgekeerd. Het derde element van expertise is de zelfregulerende kennis, de metacognitieve en reflecterende vaardigheden. Hiervoor moet de leerling reflecteren over zijn activiteiten, zowel over het gebruik van de theoretische als van de praktijkkennis. Om dit proces van integratie tussen theorie en praktijk in gang te zetten, zijn 'mediating tools' nodig. Dit zijn alle activiteiten die studenten in staat stellen om impliciete kennis expliciet te maken of theoretische kennis en praktijkervaring te analyseren. Voorbeelden zijn gesprekken met een tutor en schrijfopdrachten in de vorm van portfolio's maar ook technische opdrachten als het maken van een werkende maquette. Dit proces van integratie van theorie, praktijk en zelfregulering is een proces van probleemoplossend denken, waarbij zowel praktische problemen als conceptuele problemen opgelost moeten worden.

Het vierde element van expertise, socioculturele kennis, is ingebed in de sociale omgeving en in de werkmiddelen die in die omgeving gebruikt worden. Beperkte menselijke cognitieve capaciteiten kunnen zo bijvoorbeeld uitgebreid worden door het gebruik van tools zoals rekenmachines en Internet, maar ook door samen te werken en zo kennis te delen en de gedeelde ideeën te transformeren. Bijgevolg kan men best leren in een omgeving die zo authentiek mogelijk is. Voorbeelden van toepassingen van deze integratieve pedagogie zijn probleemgebaseerd leren, projectgebaseerd leren, onderzoekend leren en begeleide werkervaring.

Pijler 2: een andere onderwijsstructuur

De huidige onderwijsstructuur laat zich voornamelijk kenmerken door afgescheiden lessen van 50 minuten waarin leerkrachten als eenzame helden de inhoud van hun vak doceren, vaak zonder linken te verduidelijken naar andere vakken of domeinen. Het onderwijs van de toekomst zal echter vakoverschrijdend en geïntegreerd moeten worden om leerlingen te leren omgaan met de groeiende en steeds complexer wordende hoeveelheid informatie en kennis. Bovendien vernieuwt de huidige kennis zich steeds sneller. Daarom moeten we jongeren niet alleen vakinhoudelijke kennis bijbrengen maar ook (en misschien zelfs vooral) hen de noodzakelijke vaardigheden aanleren die hen in staat stelt levenslang en levensbreed te leren. LAB wil dan ook optimaal inzetten op co-teaching, samenwerking tussen leerkrachten om te komen tot de toepassing van een geïntegreerd curriculum waar bruggen gebouwd worden tussen vakken en waar toegepaste begripsvorming gefaciliteerd

wordt (Thomas et al., 2012). Om de integratieve pedagogie uit pijler 1 in te voeren, moeten we enerzijds inzetten op het verwerken van theoretische kennis en anderzijds praktijkgerichte kennis laten verwerven door het toepassen van de theorie. Voor alle lessen maken we gebruik van diverse evaluatiemethodieken (self-, peer- en co-evaluatie) die leerlingen een 360° feedback geven. Met deze feedback gaan leerkrachten en leerlingen actief aan de slag, wat opnieuw het reflectief vermogen van leerlingen stimuleert.

Co-teaching, begeleid zelfstandig leren, onderzoekend en probleemoplossend leren, differentiëren, competentiegericht leren en werken, vereisen allen een andere structuur van ons onderwijs. Leerkrachten krijgen bij ons een schoolopdracht, geen lesopdracht. Naast het lesgeven krijgen leerkrachten de tijd en ruimte om samen met hun collega's onderzoeksprojecten te bedenken, te plannen en uit te werken; lesmateriaal uit te werken of bij te sturen; evaluatiemateriaal te ontwikkelen, ... Dit gebeurt in vakoverschrijdende leergemeenschappen, waarin leerkrachten in eerste instantie begeleid worden door een procescoach om geleidelijk aan over te gaan naar autonome, zelfsturende leergemeenschappen. Dergelijke leergemeenschappen verhogen het vertrouwen van leerkrachten, zorgen ervoor dat ze meer openstaan voor innovatieve leerstrategieën en verlagen de planlast van leerkrachten aangezien het werk verdeeld kan worden onder verschillende collega's (Schelfhout, Bruggeman & Bruyninkcx, 2015). Bovendien zijn kennis delen en gedeelde kenniscreatie cruciale elementen om te komen tot een lerende organisatie (De Kruif, De Laat, Simons & Zuylen, 2013; Nonaka, 2008)

Pijler 3: ondernemerschap

Alhoewel reeds midden de jaren '80 werd aangetoond dat ondernemerschap bijdraagt tot economische groei en wetenschappers het er over eens zijn dat ondernemerschap aangeleerd kan worden, blijft ondernemerschap een miskend begrip binnen het (secundaire) onderwijs. Al te vaak primeert de connotatie met het oprichten van een eigen onderneming, alhoewel steeds meer werkgevers op zoek gaan naar medewerkers die ondernemend zijn. Ondernemerszin is immers een containerbegrip waarin zich diverse waardevolle deelcompetenties verschuilen: van divergent denken, het zien van opportuniteiten en initiatief nemen over plannen en organiseren, samenwerken en doorzetten tot communicatieve vaardigheden en leiding geven – ondernemerszin omvat competenties die waardevol zijn voor iedere mens, niet alleen voor iedere ondernemer (Schelfhout & Bruggeman, 2016). Door in te zetten op onderzoekend en probleemoplossend leren, door leerlingen te laten samenwerken aan grote projecten en hen te vragen de eigen ideeën of producten voor te stellen aan een gevarieerd publiek, werken we actief aan alle

deelcompetenties die gelinkt kunnen worden aan ondernemerszin. Bovendien verkleinen we de kloof tussen school en bedrijfsleven door actief samen te werken met en te leren bij lokale ondernemers gedurende de modules (zie boven).

Doelgroep

Dit leerplan is bestemd voor de leerlingen van de eerste, tweede en derde graad SO voor het vak CULTUURBESCHOUWING.

Autonomie van de school

De inrichtende macht is bevoegd voor het uitschrijven van haar eigen pedagogisch project. Dit pedagogisch project is een document dat de algemene doelen opsomt die de inrichtende macht in haar onderwijs wenst te realiseren. Deze doelen hebben betrekking op opvoeding en onderwijs en op de mens en de maatschappij in het algemeen. Het pedagogisch project kan aldus worden gezien als een beginselverklaring van een inrichtende macht die de essentiële kenmerken van haar identiteit bevat.

Verder bepaalt de inrichtende macht en/of de school het aantal ingerichte lessen voor een vak, met dien verstande dat alle basisdoelstellingen van het leerplan gerealiseerd moeten kunnen worden met de leerlingen. De lessentabel is indicatief en is terug te vinden op de website van de school, www.labonderwijs.be

De didactische aanpak (waaronder evaluatie) behoort tot de vrijheid van de school, de vakoverschrijdende leergemeenschappen en haar leerkrachten. Zij vullen deze vrijheid zinvol in en nemen verantwoordelijkheid op door te werken vanuit een eigen schoolvisie. Aangezien het leerplan opgesteld is als graadlerplan, bepaalt de leergemeenschap welke doelstellingen in het eerste leerjaar en welke in het tweede leerjaar moeten worden bereikt (cesuur). Het leerplan suggereert vanuit het pedagogisch project werkvormen, evaluatievormen en een planning over de twee studie jaren maar de vakoverschrijdende leergemeenschappen/leerkrachten maakt (maken) de uiteindelijke keuze.

Het leerplan zelf is een minimumleerplan, d.w.z. het volume aan leerinhouden is beperkt gehouden. Enkel de basisdoelstellingen moeten met de leerlingen worden gerealiseerd. De leerkracht moet niet onder tijdsdruk werken, maar heeft ruimte om te differentiëren, voor variatie in didactische werkvormen en voor vakoverschrijdend werken.

Algemene pedagogische wenken

Evaluatie

Evaluëren is voor LAB een middel om het groeiproces van leerlingen te begeleiden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een combinatie van proces- en productevaluatie. De uitgangspunten voor de evaluatie zijn steeds de leerplandoelstellingen die als kennis, vaardigheden en attitudes geformuleerd zijn. Door deze leerdoelen duidelijk zichtbaar te maken en te benoemen weten de leerlingen waarop ze zullen beoordeeld worden. Het geven van persoonlijke, positieve feedback zorgt op termijn voor leerlingen die zich bewust zijn van hun eigen groeiproces.

Door leerlingen te betrekken bij het evaluatieproces vergroot hun betrokkenheid en verantwoordelijkheid. Hiervoor kan je gebruik maken van zelfevaluatie, peerevaluatie en co-evaluatie. Bovendien laat het leerlingen toe om nieuwe werkpunten te formuleren om tot een beter leerproces te komen

Door gebruik te maken van procesevaluatie kan het leren bij leerlingen verbeteren. Hierbij wordt systematisch informatie ingewonnen over het verloop van het leerproces. Het gaat niet om het uiteindelijke resultaat maar er wordt vooral gekeken naar de manier waarop de doelstellingen worden nagestreefd en gerealiseerd. Het brengt de vooruitgang, sterktes en leerkansen duidelijk in kaart en geeft feedback aan de leerlingen. Daarbij geeft het ook aan welke leerdoelen nog niet bereikt zijn. Mogelijke vormen van procesevaluatie zijn portfolio, observaties, evaluatiematrices (SAM), vaardigheidstesten, 360° feedback, ...

Aan de hand van een productevaluatie worden gegevens verzameld om na te gaan of leerlingen de beoogde doelstellingen hebben bereikt. Mogelijke vormen van productevaluatie zijn toetsen, vaardigheidstesten, presentaties, papers, ...

ICT

De voorbije jaren zijn computers, tablets, smartphones, ... onmisbaar geworden op alle vlakken in onze maatschappij. Het inzetten van ICT biedt binnen onderwijs een aantal mogelijkheden voor het faciliteren van het leerproces van de leerlingen: van het gericht leren opzoeken van informatie, over het verwerken van onderzoeksresultaten tot het maken van een onderzoeksrapport. Bovendien ondersteunt ICT leerlingen en leerkrachten bij het individueel remediëren en uitdagen. Het maakt het mogelijk om individuele leertrajecten uit

te stippelen die leerlingen toelaat om leerstofonderdelen op eigen tempo te verwerken.

Remediëren en uitdagen

LAB streeft ernaar om leerlingen uit te dagen waar mogelijk en te remediëren waar nodig. Bij de vijf thema's creëren we de mogelijkheid om in te zetten op de talenten en interesses van leerlingen. Afhankelijk van het thema lenen fase 3 en 4 zich bij uitstek tot het werken in groep. Daarbij kunnen leerlingen optimaal gebruik maken van de eigen en andermans talenten. Bij de leerstofonderdelen die niet ressorteren onder een van de vijf thema's, krijgen leerlingen indien nodig extra ondersteuning onder vorm van instructie, oefeningen, ... of kiezen ze voor een bijkomende uitdaging binnen een vakgebied naar keuze. De leerkrachten nemen bij LAB de rol van coach aan en stimuleren, ondersteunen en motiveren hun leerlingen om hun capaciteiten zo zelfstandig mogelijk uit te bouwen.

Visie op cultuurbeschouwing

LAB is een school waar leerlingen gestimuleerd worden om actief te werken aan de vijf kernwaarden: Passie & verwondering, vertrouwen, grensverleggend, jezelf zijn en teamwork.

Als kinderen zich durven laten verwonderen en op sleeptouw nemen door hun passie, zullen ze sneller geneigd zijn om hun grenzen te verleggen. Een belangrijke voorwaarde daarbij, is dat ze erop durven vertrouwen dat ze in staat zijn om te leren, te groeien en zich te ontwikkelen. Met de hulp van hun coaches en medeleerlingen slagen ze er zo in zichzelf te ontdekken en ontwikkelen.

Het vak Cultuurbeschouwing biedt bij uitstek mogelijkheden om leerlingen te stimuleren om te groeien in de vijf bovenstaande waarden. LAB biedt cultuurbeschouwing aan al haar leerlingen aan, van het eerste tot en met het zesde jaar. Naast de opvolging van de individuele evolutie op het vlak van de LAB-waarden, ligt de focus binnen het vak Cultuurbeschouwing op het ontwikkelen van de wil om zich te laten verwonderen, van het stellen van kritische vragen en van het nadenken over maatschappelijk en persoonlijk relevante leervragen.

Leerdoelen cultuurbeschouwing

Goesting geven om te blijven leren

De vijf LAB-waarden ontwikkelen, stimuleert de goesting bij leerlingen om te blijven leren. Het stimuleren van deze ontwikkeling, is dan ook een belangrijke opdracht voor het vak cultuurbeschouwing.

- Passie en verwondering: zonder verbazing, geen wil om te leren. Jongeren helpen ontdekken wat hen boeit en verblijft, is een eerste belangrijke stap in het ontwikkelen van goesting om levenslang te leren.
- Grensverleggend: beseffen dat leren soms prikkelt, dan weer jeukt; soms boeiend en dan weer vervelend is, is een belangrijke voorwaarde om een leerhouding te ontwikkelen die je uit je comfortzone haalt en zorgt voor voldoende motivatie en doorzettingsvermogen als het moeilijker gaat.
- Vertrouwen: het geloof dat je kan groeien en leren, is noodzakelijk om het leervermogen van leerlingen aan te wakkeren. Leren doe je door fouten te maken en eruit te leren.
- Jezelf zijn: iedereen is anders en dat is ook helemaal ok! Tieners en jongvolwassenen stimuleren om te ontdekken wie ze zijn, helpt hen om hun leren richting te geven.
- Teamwork: leren is steeds minder een individuele zaak en steeds meer een collectieve. Leren van en met elkaar, samenwerken en netwerklernen zijn vaardigheden die voldoende trainingstijd nodig hebben, om zich te kunnen ontwikkelen.

Samen met de ontwikkeling van deze vijf waarden, is het belangrijk om leerlingen te ondersteunen bij het aanleren van persoonlijk meesterschap. Dat betekent dat leerlingen ruimschoots de kans moeten krijgen om te reflecteren over zichzelf, de eigen waarden en normen en over (de impact van) onderwerpen en thema's die aan bod komen binnen de andere vakken en sleutelcompetenties. Het strekt tot de aanbeveling dat de leerkrachten cultuurbeschouwing voor dit onderdeel samenwerken met de leerkrachten Nederlands.

Richtlijn tijdsbesteding per leerjaar: 16u

CB1	Vertrouwen: je werkt aan positieve ervaringen waardoor je vertrouwen schenkt aan anderen en aan jezelf.
<p>Onderstaande deelcompetenties maken dit doel zichtbaar waardoor groei makkelijker kan geïnitieerd worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je ziet moeilijke taken als uitdagingen, niet als iets wat je uit de weg moet gaan - Je ziet mislukkingen als een kans om iets te leren - Als het fout ging, vind je snel jouw zelfvertrouwen terug - Je weet dat succes het gevolg is van je eigen (werk)houding en dat je dat zelf in de hand hebt - Je ondersteunt anderen in hun leer- en groeiproces <p>Het is evident dat leerlingen fouten maken. Fouten maken moet inherent deel uitmaken van het leerproces en wordt aangewend als leerkans.</p>	
CB2	Grensverleggend, je pakt uitdagingen op een creatieve manier aan
<p>Onderstaande deelcompetenties maken dit doel zichtbaar waardoor groei makkelijker kan geïnitieerd worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je ziet problemen (bij jezelf, tijdens het samenwerken, hulpvragen, ...) en durft ze te benoemen (je stelt hulpvragen, bespreekt zaken die je moeilijk vindt, durft aangeven dat je iets niet kan of niet weet hoe je ergens aan moet beginnen, ...). - Je zoekt naar manieren om jezelf constant te verbeteren en durft die manieren ook uit te proberen. - Je leert van anderen: je stelt vragen, gaat actief op zoek naar hoe zij hun werk organiseren en probeert die manier van werken uit. - Je kan je werk plannen: je stelt duidelijke doelen, plant je werk realistisch in. - Je realiseert vooropgestelde doelen. 	
CB3	Passie en verwondering, je staat open voor nieuwe dingen en neemt elke uitdaging aan
<p>Onderstaande deelcompetenties maken dit doel zichtbaar waardoor groei makkelijker kan geïnitieerd worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je bent leergierig, gretig in jouw leren. Je weet graag veel over van alles. - Je werkt ijverig, bijt je vast in allerlei soorten dingen en geef niet snel op. - Jouw geestdrift werkt aanstekelijk voor anderen. Je maakt hen nieuwsgierig en helpt hen om te leren. - Moeilijk gaat ook is jouw motto! 	

CB4	Jezelf mogen zijn, je leert opkomen voor je eigen mening en laat je niet beïnvloeden door anderen
<p>Onderstaande deelcompetenties maken dit doel zichtbaar waardoor groei makkelijker kan geïnitieerd worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je komt op voor je eigen mening met respect voor de mensen rondom je. - Je kiest je eigen weg en dat hoeft niet per se dezelfde te zijn als die van je vrienden. - Je kent je eigen sterktes en zwaktes en aanvaardt ze ook. - Je vormt je eigen mening, los van de groep. - Je geeft anderen de ruimte. 	
CB5	Teamwork, je neemt je verantwoordelijkheid om anderen te helpen en samen doelen te bereiken
<p>Onderstaande deelcompetenties maken dit doel zichtbaar waardoor groei makkelijker kan geïnitieerd worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leiding nemen: je bepaalt, samen met anderen, het doel, de richting, de deeltaken. - Luisteren naar anderen: je luistert actief, houdt rekening met de mening van anderen en laat hen uitspreken. - Initiatief nemen: je bedenkt originele oplossingen, blijft niet bij de pakken zitten als problemen zich voordoen. - De lat hoog leggen voor jezelf: je wil dat de kwaliteit van je eigen werk hoog is. - Overtuigingskracht om anderen in beweging te zetten: je spoort anderen aan om kwaliteitsvol werk af te leveren. 	
CB6	De leerlingen kunnen hun persoonlijke waarden en normen identificeren om zo persoonlijk meesterschap en leiderschap te ontwikkelen
CB7	Leerlingen kunnen groeikansen en persoonlijke (leer)doelen bepalen voor zichzelf en die gericht en actief ontwikkelen.
CB8	Leerlingen kunnen aangeven welk soort context ze nodig hebben om in hun “flow” te komen en zo te kunnen leren en groeien.

-

Studie van levensbeschouwingen

De leerlingen leren om zonder waardeoordeel en met open geest te kijken naar mensen van een andere levensbeschouwing om te begrijpen waarom geloof voor velen een belangrijk onderdeel van het leven is. Door verschillende levensbeschouwingen met elkaar te vergelijken, begrijpen leerlingen dat verschillende levensbeschouwingen een grote gemene deler hebben. Door actief te reflecteren over hun eigen levensbeschouwing, ontwikkelen ze vaardigheden die hen in staat stellen om in een samenleving met verschillende levensbeschouwingen samen te leven.

In de loop van de zes jaren (drie graden), worden minstens volgende levensbeschouwingen bestudeerd: Anglicaanse godsdienst, Vrijzinnig Humanisme, Islamitische godsdienst, Orthodoxe godsdienst, Protestants-Evangelische godsdienst, Rooms-Katholieke godsdienst en de Joodse godsdienst. De vakgroep cultuurbeschouwing maakt hieromtrent adequate afspraken. Het staat leerkrachten cultuurbeschouwing vrij om ook andere levensbeschouwingen op te nemen in het leertraject cultuurbeschouwing.

Richtlijn tijdsbesteding per leerjaar: 16u

CB9	Leerlingen illustreren de rol van levensbeschouwing in de samenleving en voor het individu
CB10	Leerlingen kennen de grote historische mijlpalen, figuren, gebeurtenissen en specifieke geloofsaspecten van de bestudeerde levensbeschouwingen.
CB11	De leerlingen onderzoeken de bestudeerde levensbeschouwingen aan de hand van centrale thema's (dood, geboorte, overgangsrituelen, religieuze feestdagen, ...)
CB12	Leerlingen kijken zonder vooroordelen en stereotypen naar andere levensbeschouwingen.
CB13	De leerlingen reflecteren over de eigen levensbeschouwing aan de hand van richtvragen
Mogelijke richtvragen daarbij zijn:	
<ul style="list-style-type: none"> - Wat is geloof voor mij? - Waarin geloof ik dan eigenlijk? - Waarom geloof ik (niet)? - Wat betekent geloof in mijn leven of in het leven van anderen. 	
CB14	De leerlingen herkennen afspraken en regels die nodig zijn voor het samenleven in verdraagzaamheid.

Actualiseren van historische thema's

Om zich te kunnen ontpoppen tot kritische, mondige burgers in een (steeds sneller) veranderende wereld, is het belangrijk dat leerlingen lessen trekken uit het verleden. Een belangrijk onderdeel van cultuurbeschouwing, is het actualiseren van historische thema's. Thema's als propaganda, democratie, racisme, intolerantie, ... die bestudeerd worden binnen de lessen geschiedenis, lenen zich bij uitstek tot het actualiseren. Beweringen, argumenten en redeneringen worden daarbij niet noodzakelijk zomaar aanvaard en overgenomen. Belangrijk is dat deze onderzoekende houding herkenbaar is in het didactisch handelen van de leerkracht.

Richtlijn tijdsbesteding per leerjaar: 16u

CB15	Leerlingen actualiseren historische thema's of topics
CB16	Leerlingen gebruiken historische lessen om na te denken over actuele thema's.
CB17	De leerlingen leren omgaan met de complexiteit in de samenleving.
CB18	De leerlingen leren zich weerbaar opstellen.
CB19	De leerlingen leren een genuanceerde mening formuleren.
CB20	De leerlingen ontwikkelen een kritische houding

Leren filosoferen

Een belangrijk onderdeel van filosofie, is het stellen van kritische kernvragen, waarover leerlingen gedachten en meningen uitwisselen. Zo ontdekken jongeren dat ze samen kunnen denken. Dat is de centrale gedachte achter dit luik van het leerplan cultuurbeschouwing. Door samen te leren, ontwikkelen leerlingen denkvaardigheden en scherpen ze hun tolerantie, open blik en verdraagzaamheid aan. Bovendien bevorderen deze gesprekken, hun sociale ontwikkelen en bevorderen ze de ontwikkeling van hun moreel kompas.

Binnen het luik filosofie, werken we actief rond

- fundamentele begrippen als vrijheid, gelijkheid en democratie
- actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen
- ethische vragen over waarden, normen en een rechtvaardige samenleving.

Richtlijn tijdsbesteding per leerjaar: 12u

CB21	<p>Leerlingen kunnen kritisch en rationeel denken en daarbij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een argumentatie opzetten; - een vooronderstelling onderzoeken; - een Socratisch gesprek voeren; - betekenis geven aan en omgaan met begripsdefinitie en analyse.
CB22	<p>Leerlingen ontwikkelen zelfvertrouwen om deel te nemen aan (filosofische) gesprekken.</p>
CB23	<p>Leerlingen denken actief na over vragen waar niet zomaar een vast of definitief antwoord op bestaat. Zo leren ze belangrijke filosofische vragen stellen en beantwoorden. Het gaat om minimaal onderstaande vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat kan ik weten? - Wat is goed? - Wat is waar? - Wat is mooi? - Wat is een goed leven? - Wat is vrijheid?

Bibliografie

Bereiter, C. (2002). Education and mind in the knowledge age. Hillsdale (NJ): Lawrence Erlbaum Associates

De Kruif, R., De Laat, M., Simons, R. J., & Zuylen, J. (2013). Netwerklere: de stille kracht achter een leven lang professionaliseren. Tilburg: MesoConsult.

Levensbeschouwelijke vakken op school. Geconsulteerd via https://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/Minibrochure_LBV.pdf

Nonaka, I. (2008). The knowledge-creating company. Harvard Business Review Press.

Schelfhout, W., Bruggeman, K., & Bruyninckx, M. (2015). Vakdidactische leergemeenschappen, een antwoord op professionaliseringsbehoeften bij leerkrachten voortgezet onderwijs? De rol van de procescoach. Tijdschrift voor leerkrachtenopleiders, 36(4), 63-82.

Schelfhout, W., Bruggeman, K. & De Maeyer, S. (2016). Evaluation of entrepreneurial competence through behavioural indicators: validation of an instrument. Studies in Educational Evaluation, .

Thomas, C. N., Hassaram, B., Rieth, H. J., Raghavan, N. S., Kinzer, C. K., & Mulloy, A. M. (2012). The integrated curriculum project: Teacher change and student outcomes within a university–school professional development collaboration. Psychology in the Schools, 49(5), 444-464.

Tynjälä, P., & Gijbels, D. (2012). Changing world: Changing pedagogy. In Transitions and transformations in learning and education (pp. 205-222). Springer Netherlands.